

פינת הלשון

לא כל חריג יוצא־דופן

כדי להשלים את התמונה, מן הראוי להזכיר שגם חז"ל עסקו בכגון אלה. לראיה, בתלמוד מובא הענין (מסכת בכורות מז', ע"ב, במש'), בקשר למונח **יוצא דפן**, המציין ולד של בהמה שהוציאו אותו מתוכה על ידי פתיחת דפנות הבטן. לידה יוצאת דופן כזאת נחשבה מאז ומתמיד לאירוע חריג. כפי שמעידים הסטוריונים, אצל בני אדם ניסו להציל לפחות את האם או הוולד על ידי ניתוח – ספק אם הצליחו לשמור בחיים את שניהם. אצל בהמות הענין בודאי היה עוד יותר קשה. לכן יש לשער, שנהגו להוציא את העגל או הסייח דרך הדופן רק במקרים שהיה סיכוי להצילו, בעוד שהפרה או הסוסה היקרה היתה נידונה למוות בכל מקרה, משום שהיתה חולה או פצועה דבר שהביא לידי ההחלטה לבצע את הניתוח. בעצמי כבר התנסיתי במקרים כאלה. פעם אחת, עם פרה טובה מאד שעמדה להמליט ממש בימים אלה, כששברה את הרגל בהיותה בחצר של רפת ההמלטות. לא היה לה סיכוי

בספר "5000 שנות וטרינריה" מובא בין אלפי הפרטים המעניינים הסבר מפורט של מקור המונח **ניתוח קיסרי**. הראשון שהשתמש במונח זה היה הרופא הצרפתי François Rousset, אשר כבר בשנת 1581 פירסם מאמר בנדון זה. לפי האמור, המונח קיסרי מקורו בשפה הרומית, לחתוך = caedere, כלומר הלידה בעזרת ניתוח נקראת "a caesio matris utero" = מתוך הרחם החתוך של האם". כאן מתבסס הספר על ההסטוריון הרומי פליניוס. יש טוענים, שגם יוליוס קיסר נולד בצורה זו ואולי בגלל זה נוטים לקרוא לניתוח על שמו – במקום להפך. אולם, אם לקבל את מה שמסרו ההיסטוריונים הרומיים, הלוא ניתוח כזה בוצע בזמנו אך ורק אצל האם שמתה ולא הצליחה ללדת את תינוקה. מאחר שידוע, שיוליוס קיסר הכיר את אמו בחייה, יש להניח שיש כאן ספק לגבי אופן לידתו. את הפרק המתיחס לניתוח קיסרי בספר שהוזכר לעיל שלח למערכת שלמה דורי, המופקד על ניהול מוזיאון וארכיון הרפת.

אֶחָרֵינוּ, בְּכוֹר לְנִחְלָה וְלִפְתָּן: ב' יוֹצֵא דָפֶן וְהָאֵם אֶחָרֵינוּ, שְׁנֵיהֶם אֵינָן בְּכוֹר דֵּא לְנִחְלָה וְלֵא לְפִתָּן. רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר, הָרִאשׁוֹן לְנִחְלָה, וְהַשֵּׁנִי לְחֶמֶשׁ סְלָעִים:

של מנכר חייב חמש קלעים לכהן, והאבן זכר יש לו כל היכל דליתיס: ולא לנחלה. והאבן לא יום ארבעים, ולארבעים יום הוי ילית כולו: ב' יוצא דופן והבא אחריו דרך רחם. כנון שקרעו חשה שחלומים בנסנה, ולאחר שהוליו הראשון דרך דופן, ילא שני דרך רחם. אבל להוליו ולד מן האשה דרך דופן ושחלומים האשה וחלומים וחלומים וחלומים, כחכ רמכיס דלי אסער (ו): שניהם אינן בכור. ראשון לא הוי בכור לנחלה, וילדו לו כפיין (ו). ושי נמי לא, ראשית איונו כפיין. וככור לכהן ראשון לא הוי, דסטר רחם כפיין. ושי נמי לא הוי בכור לכהן, דככור לרחם ואיונו בכור לולדות כנון זה שהיה ולד קודם לכן, איונו בכור: ר' שמעון אומר הראשון לנחלה. ככר, וילדו, אף יולא דופן נמשמע (ח): והשני לחמש סלעים. ככר, בכור לרחם אע"פ שאיונו בכור לולדות הוי בכור. ואין

"a caesio matris utero"

שני גדיים, חיים. סוף הסיפור, גדי אחד היה מושלם וגדל ללא קושי; השני "לא היה גמור" אולי היה מהרבעה יותר מאוחרת, אצל עיזים יש דבר כזה. בכל אופן, הוא חי כששה שבועות ונמאס לו.

אכן, מקרה חריג וגם יוצא־דופן. במרוצת הדורות, מאז טבעו חז"ל את המונח בתלמוד, התקבלה והשתרשה הוראתו כחריג, יוצא מהשורה, נוטה הצדה שלא כדרך המקובל. בשפתנו היומיומית אנו מבחינים בין חריג ויוצא מן הכלל אבחנה ערכית – כאילו אחד מתכוון למזורות והשני למצטיינות. מכל מקום, אני הייתי מעדיף לשמור את היוצא־דופן למקרים ממש דרמטיים, ומסתפק בחריג לכל האחרים המשונים והמוזרים. אבחנות לשוניות דקות כאלה עושות את כושר הביטוי שלנו עשיר יותר.

מרדכי מלען

להבריא וביחד עם הרופא של "החקלאית" ד"ר פיליפ כהן הוצאה עגלה בריאה בעוד הפרה נשחטה בו במקום. המקרה השני היה אפילו יותר דרמטי. בליל חורף גשום אחד באו אלי ילדי ביי"ס גניגר שהיו מופקדים על פינת החי וביקשו שאבוא לראות עז חולה שלפי חשבונם הייתה קרובה להמלטה. ניגשנו עם פנסים לגבעה ושם מצאתי את החולה; אינני רופא, אולם הכרתי היטב את הסימנים של נמק (gangrene) בעטין במצב מתקדם וללא סיכוי שהעז תישאר בחיים. היה מאוחר, גשם זלעפות ותאורה חשמלית אין. אחר התייעצות קצרה עם בני הכיתות יי"א החלטנו לבצע ניתוח קיסרי. אבל, לא היה לי לב לחתוך בבהמה בעודה חיה. לכן, לאור פנס נפט מבליח ובלווית רוח מיללת שחטתי את העז ובאותו סכין ומיד פתחתי את הבטן, כדי להציל את תוכנה. כל המבצע ארך שתיים או שלוש דקות, ביחד עם הילדים האחראיים חיטטנו וחיפשנו באפלה – מצאנו